

Søren Aabye Kierkegaard

EVANGELIUM UTRPENÍ

1. Co znamená a co radostného spočívá v myšlence následování Krista

Lukáš 14, 27: *„Kdo nenese svůj kříž
a nejde za mnou, nemůže být můj
učedníkem.“* (Kral).

K cestě životem se opravdu nabízí mnoho návodů, jaký proto div, že se každý omyl vydává za návod. Přese všechny omyly je pravda jen jedna, jen jedna jediná, jež je „cesta a život“, jen jeden návod, jenž opravdu člověka vede k životu skrze život. Tisíce a tisíce lidí nosí jeho jméno, jež udává, že si jeho vedení vyvolili, že patří Pánu Ježíši Kristu, po němž si říkají křesťané, že jsou jeho poddaní – páni nebo sluhové, otroci nebo svobodní, muži i ženy. Nazývají

se křesťané, říkají si i jinak, všechna jména mají vztah k jeho vedení. Říkají si věřící a označují tím, že jsou poutníci, cizinci a příchozí ve světě. Ach, poutník se určitě nepozná jen po holi v ruce (mohli by také mít hůl v ruce a nebýt poutníci, jak se věřící nazývají a zřejmě o tom svědčí). Právě víra znamená hluboký, silný, ale blažený neklid, který věřícího pohání, aby se v tomto světě neuklidnil, takže ten, kdo se docela uklidní, přestává být věřícím. Neboť věřící nemůže s poutnickou holí v ruce klidně sedět, věřící putuje vpřed. – Nazývají se „obecenstvím svatých“ a vyjadřují tím, čím by měli být a čím se jednou mají stát, až víra pozbude platnosti a poutnická hůl se odloží. – Nazývají se nositeli kříže a vyjadřují tím, že jejich cesta životem není lehká jako tanec, ale těžká a namáhavá, přestože jim je víra zároveň radostí, jež přemáhá svět, – neboť jako loď pod plachtou pluje za větru rychle a razí si těžkou cestu mořem, tak také je křesťanova cesta lehká, hledíme-li k víře, jež přemáhá svět, a těžká, hledíme-li na namáhavou práci v základech. Nazývají se „Kristovými následovníky“ a u tohoto pojmenování se nyní zastavíme a zamyslíme se nad tím,

co leží a co radostného spočívá v myšlence následování Krista.

Když statečný bojovník odvážně vystoupí a zachytí všechny nepřítelovy šípy na své hrudi, takže zakryje i svého zbrojnoše, který jde za ním, dá se říci, že ho zbrojnoš následuje? Když milovaná choť nachází ve svém manželé, na světě nejdražším, krásný příklad, jaký si jen od života přála, žensky (neboť žena byla vzata z mužovy strany) s ním bok po boku putuje a o něho se opírá – dá se říci, že tato žena svého chotě

následuje? Když nezdolný učitel klidně stojí na svém místě, obklopen samou pohanou, stíhán závistí, když všechny útoky míří jenom na něho, ale nic nemíří na stoupence, který se připojí – dá se říci, že ho tento stoupenec následuje? Když slepička vidí přicházet nepřítele a roztáhne křídla, aby zakryla svá kuřátka, která jdou za ní, může se říci, že ji následují? Ne, tak se mluvit nedá, poměr musí být jiný. Statečný bojovník musí ustoupit, aby se ukázalo, že ho zbrojnoš bude následovat, následovat ve skutečnosti nebezpečí, když všechny střely míří na jeho prsa, nebo zda se zbaběle obrátí k nebezpečí zády a ztratí odvahu, protože ztratil odvážného. A šlechtný choť musí ustoupit stranou, odejít, aby se ukázalo, zda ho zarmoucená vdova bude v jeho příkladu následovat, nebo se bez jeho pomoci vzdá. Nesmlouvavý učitel se musí skrýt nebo ukrýt v hrobě, aby vyšlo najevo, zda ho jeho žák následuje a zůstane na místě, obklopen pohanou a stíhán závistí, nebo zda místo opustí ještě zaživa; učitel ve smrti odešel se ctí.

Následovat znamená jít toutéž cestou, kterou šel ten, koho následujeme. Znamená to, že on již viditelně nejde vpředu. Proto bylo nutné, aby Kristus odešel, musil zemřít, než se mohlo projevit, zda ho bude jeho učedník následovat. Stalo se to před mnoha, mnoha staletími a přesto se tak děje stále. Je doba, kdy Kristus téměř viditelně kráčí vedle dítěte a jde před ním, ale pak nastane čas, kdy bude ze smyslového oka představitosti odňat, aby se nyní při vážném rozhodnutí ukázalo, zda ho bude následovat i stárnoucí člověk.

Když se dítě smí držet matčiny sukně, dá se říci, že dítě jde tou samou cestou jako jeho matka? Nedá. Dítě se musí nejprve naučit chodit samo, než bude schopno jít tou samou cestou jako matka, a jít samo

jako ona. Když se dítě naučí samo chodit, co musí matka udělat? Musí se udělat neviditelnou. Dobře víme, že její něha zůstane beze změny, ano i roste, když se dítě učí chodit, ale dítě tomu tak vždycky nerozumí. Co pro ně znamená naučit se chodit a samo jít, je v duchovním převodu úkol, který se má naučit člověk-následovník: musí se naučit chodit sám. Podivné! Položertovně a s úsměvem mluvíme o starosti dítěte, když se má naučit chodit samo, a přece snad nemá řeč silnějšího, dojemnějšího a pravdivějšího výrazu pro nejhlubší žal a utrpení než chodit sám a jít osaměle. Víme určitě, že v nebi je péče o člověka nezměnná a možná ještě starostlivější v této nebezpečné době, ale možná to vždycky nepochopíme, dokud se ještě učíme. *Následovat je jít sám a osaměle cestou, kterou šel učitel*; nevidět nikoho, s kým bychom se mohli poradit, volit sám, nadarmo plakat, tak jako dítě nadarmo pláče, neboť matka se mu neodváží zjevně pomoci, nadarmo si zoufat, protože nikdo nepodá ruku a nebe se neodvažuje jít zjevně na pomoc. Ale s neviditelnou pomocí právě znamená jít sám, nebo naučit se předělat svou mysl tak, aby se podobala mysli učitelově, který není očima vidět. Jít sám! Žádný, pražádný člověk to za tebe nemůže udělat, nebo ti v posledním a rozhodujícím smyslu radit ve věcech tvé blaženosti; i kdyby se našlo mnoho svolných, bylo by to jen ke tvé škodě. Sám! Neboť když jsi volil, budeš si asi hledat spolucestující, ale v rozhodujícím okamžiku, kdy budeš v nebezpečí života, zůstaneš sám. Nikdo, nikdo neuslyší tvou naléhavou prosbu, nikdo si nevšimne tvého úsilného nářku, – a přece je v nebi dost pomoci a účasti, ale nejsou vidět, a to právě znamená naučit se chodit sám. Tato pomoc nepřijde zvenčí a nevezme tě za ruku, nepodepře tě tak, jako laskavý člověk

podpírá nemocného, a nedovede tě násilně zpět, když zabloudíš. Ne, jen když se docela podvolíš, vzdáš se vši vlastní vůle a z celého srdce, ze vši vůle se oddáš, přijde pomoc jakoby neviditelně – ale pak jsi právě šel sám. Není vidět mocnou sílu, jež vede ptáka na daleké cestě, síla neletí před ním a pták za ní, vypadá to, jako by to byl pták sám, kdo našel cestu. Tak také není vidět učitele, jen následovníka, jenž se mu podobá, vypadá to, jako by byl sám cestou, protože je pravým následovníkem, jdoucím sám touže cestou.

Toto spočívá v myšlence následování Krista. Znamená to vzít svůj kříž, nebo jak to stojí v přečteném textu: nést svůj kříž. Nést svůj kříž znamená zapřít sám sebe, jak to vysvětluje Kristus, když praví: „Chce-li mě někdo následovat, ať zapře sám sebe, vezme na sebe svůj kříž a následuje mě“ (Mat 16, 24). Byla to i „ta mysl, jež byla v Ježíši Kristu, neboť on to nepovažoval za loupež být Bohu rovný, ale sám sebe zmařil a naučil se poslušnosti, v poslušnosti podstoupil i smrt, a to smrt na kříži“ (Fil 2, 5n.). Takový byl příklad, takový musí být i následovník, třebaže to je obtížná a zdoluhavá práce – sám sebe zapřít, zvednout těžký kříž, jenž podle příkladu musí být nesen až do smrti, takže následovník, třebaže pod křížem neumře, se podobá příkladu v tom, že „kříž nese“. Dobrý skutek, vznešené rozhodnutí neznamená sám sebe zapřít. Tak se tomu možná učí ve světě, protože i to se vídá zřídka kdy, takže se na to při vzácné příležitosti hledí s překvapením. Křesťanství však učí jinak, Kristus neřekl bohatému mladíkovi pouze: „Chceš-li být dokonalý, prodej všechn majetek a dej chudým.“ Mnohým by se i tato žádost zdála přemrštěnou a podivínskou, možná by pak mladík vůbec nebyl obdivován, ale smáli by se mu jako divnému, nebo ho litovali jako

blázna. Kristus však mluví jinak, říká: jdi, prodej vše, co ti patří, dej chudým „a pojď, vezmi kříž a následuj mě“ (Mar 10, 21). Tedy neznamená prodej majetku a darování chudým vzetí kříže, je to nanejvýš jen začátek, dobrý začátek ke vzetí kříže a následování Krista. Rozdat vše je to první, znamená to – a řeč tu dovoluje malou důmyslnost: kříž přijmout, ale dlouhotrvající pokračování je v nesení kříže. Musí se to dít denně, ne jednou provždy, a nic, naprosto nic nesmí zůstat, čeho by se následovník nebyl svolný v sebezapření vzdát. I kdyby to byla bezvýznamnost, v níž by se nechtěl sám sebe vzdát, nebo něco velikého, není v tom bytostný rozdíl, neboť bezvýznamná věc dostane bytostný význam jako vina, stojí-li v nepoměru k vyžadovanému sebezapření. Někdo byl možná svolný k tomu, co bohatý mladík neudělal, v naději, že tím zdokonalí to nejvyšší, ale následovníkem se nestal, protože se zastavil, „obrátil se a pohleděl zpět“ [1] za svým velkým výkonem. I kdyby pokročil vpřed, následovníkem se nestal, protože si myslel, že udělal něco tak velikého, že na bezvýznamnostech nezáleží. Ach, z čeho pochází, že nejtěžší ze všeho je zapřít sám sebe ve věcech málo významných? Zda ne z toho, že jakási zušlechtěná sebeláska se také očividně dokáže zapřít ve velkých věcech? Ale čím menší, čím bezvýznamnější a čím malichernější je požadavek, tím urážlivější je pro sebelásku, protože ta je ve vztahu k takovému úkolu zcela bez vlastních a vysokých představ ostatních lidí, a tím pokornější bude sebezapření. Z čeho to asi je, že nejnesnadněji zapřeme sami sebe, když člověk žije sám a jakoby v zákoutí? Jistě z toho, že jakási zušlechtěná sebeláska se očividně také dokáže zapřít – když se na

[1] Srov. Lk 9, 62.

to mnozí dívají s obdivem. Ale tak málo, jako něco znamená rozdíl v tom, v čem sám sebe jednotlivý člověk podle svých podmínek zapře, takže i žebrák se může zapřít zrovna tak jako král, tak také není bytostný rozdíl v tom, v čem se sebezapření liší, neboť spočívá právě ve své niternosti. Je to těžká a obtížná práce, neboť sebezapření spočívá nejen v odhození břemen, a proto se může zdát lehké, ale přece je těžké odhodit právě ta břemena, jež by sebeláska tak ráda nesla dále; – již to jí připadá hodně obtížné, aby pochopila, že to břemena jsou.

Následovat Krista tedy znamená zapřít sám sebe ve významu jít touže cestou, jakou šel Kristus, v postavě nízkého služebníka, jako potřebný, opuštěný, vysmívaný, nemilující svět a sám jím nemilován. To znamená jít sám, neboť ten, kdo se v sebezapření vzdává světa a všeho, co světu náleží, zříká se každého poměru, který jinak pokouší a upoutává, takže „nejde na pole, ani nekupuje a nežení se.“[2]

Kdo, je-li to nutné, nemiluje otce ani matku,[3] sestru ani bratra méně než dříve, ale miluje Krista o to víc, takže se dá říci, že je nenávidí – ten jde sám, osamocen v celém světě. Ano, ve zmatku života to vypadá jako těžká a nemožná věc a nedá se posoudit, zda někdo skutečně takto žije. Ale nezapomínejme, že to je věčnost, jež má posoudit, jak byl úkol řešen, a že vážnost věčnosti rozkáže stydlivé mlčení ve vztahu ke všemu světskému, o čemž se ve světě stále mluví. Neboť na věčnosti se tě nikdo nebude ptát, jak velký majetek po tobě zůstane – na to se ptají pozůstalí, nebo kolik vítězství jsi dobyl, jak jsi byl chytrý, jak mocný byl tvůj vliv – to se o tobě bude v budoucnosti

[2] Srov. Lk 14, 17-20.

[3] Lk 14, 26.

povídat. Ne, věčnost se nebude ptát na to, co po tobě „světsky“ ve světě zůstane. Bude se ptát, jaké bohatství sis nashromáždil v nebi, na to, jak často jsi zvítězil nad svou myslí, na jak velké sebeovládání ses v životě zmohl, nebo zda jsi byl svým vlastním otrokem. Kolikrát ses v sebezapření ovládl, či zda jsi to nikdy nedokázal, jak často jsi byl v sebezapření ochoten přinést oběť pro dobrou věc, či zda jsi to nikdy nechtěl, jak často jsi v sebezapření svému nepříteli odpustil – sedmkrát nebo sedmdesát sedmkrát?[4] Jak často jsi v sebezapření snášel urážky trpělivě, jak mnoho jsi vytrpěl ne kvůli sobě a kvůli tobě prospěšným cílům, ale co jsi v sebezapření vytrpěl kvůli Bohu!?! – Ten, kdo se tě bude ptát, soudce, od jehož soudu se nebudeš moci odvolat k vyššímu, nemá vojevůdce, který ovládl říše a země, takže bys s ním mohl promlouvat o svých pozemských výkonech, protože jeho říše není z tohoto světa. Nebyl oděn purpurem,[5] nedostaneš se s ním do vyšší společnosti, neboť nesl purpur jen v pohanění. Jeho vliv mu nedával moc, aby byl zasvěcen do tvých světských tajností, neboť jím bylo tak pohrdáno, že vznešený muž[6] se ho odvážil navštívit jen ve skrytu noci. Ó, může tě vždycky potěšit, když se setkáš s lidmi stejně myslícími; když nemusí být zbabělý člověk postaven před válečný soud, když povolný a světsky smýšlející nemusí být souzen sebezapřením. Tento soudce nejen ví, co sebezapření znamená, nejenže umí soudit tak, že se před ním žádná chyba nedá skrýt a sama jeho přítomnost soudí, takže před ním oněmí a vybledne vše, co se světsky a ve světě dobře vyjímal, slyšelo a s údivem pozorovalo. Sama jeho přítomnost

[4] Mt 18, 22.

[5] Mt 27, 28.

[6] Jan 3, 1-2.

soudí, neboť on byl sebezapřením samým. On, kdo byl Bohu roven, vzal na sebe postavu sluhy,[7] on, kdo mohl rozkazovat o legiích andělů, ano i o vzniku světa a jeho pádu, chodil světem bez obrany, on, kdo všechno ovládal, se vší moci vzdal, takže pro své milé učedníky nemohl učinit nic, jen jim nabídnout své vlastní podmínky malosti a pohrdání. Sám Pán stvoření přinutil i přírodu ke klidu, neboť teprve když vydechl naposled, se roztrhla opona[8] a hroby se otevřely, takže přírodní síly prozradily, kým byl. Není-li toto sebezapření, co je tedy sebezapření?

Toto leží v myšlence následování Krista. Pomysleme nyní na radost, jež z této myšlenky vyplývá!

Můj posluchači! Představ si mladíka na začátku života, kdy se mu otvírá mnoho cest, jak se sám sebe ptá, jaký životní běh by si přál. Jistě se pozorně přeptá, kam každá cesta vede, nebo – a to je totéž, by rád věděl, kdo tou cestou šel před ním. Vyjmenujeme mu slavná, vychvalovaná a nádherná jména těch, na něž si lidé vzpomínají. Ze začátku jich možná udáme víc, tak aby se volba mohla konat v poměru k mladíkově možnosti. Nabízené bohatství poučení může být nadměrné, ale sám je kvůli potřebě svého nitra nucen udělat menší výběr a nakonec zůstane pouze jeden cíl, jeden jediný, v jeho očích a podle jeho srdce nejnvýbornější ze všech. Při jeho jméně zabuší mladíkově srdce rychleji, on je tím jediným cílem, a mladík si řekne: půjdu touto cestou, neboť tou cestou šel On!

Nechceme rozptylovat pozornost nebo ztrácet čas jmenováním takových jmen, vždyť je jen jedno

[7] Srov. Fil 2, 7.

[8] Mt 27, 51.

jméno v nebi a na zemi, jedno jediné, a proto je jen jedna cesta, kterou nutno volit, má-li člověk volit vážně a volit správně. Musí totiž být více cest, má-li se volit, ale má-li vážnost věčnosti spočívat ve volbě, musí tu také jedna být. *Volba, o níž by platilo, že se může volit jedno jako druhé, nemá věčnou vážnost volby. Volba musí znamenat bezpodmínečně všechno získat nebo všechno ztratit*, má-li se zachovat vážnost věčnosti, třebaže, jak už řečeno, tu musí být možnost i něčeho jiného, tak aby volba skutečně byla volbou.

V nebi a na zemi je jen jedno jméno, jen jedna cesta a jen jeden příklad. Ten, kdo volí následování Krista, volí jméno vyšší než všechna ostatní jména,[9] příklad nad všechna nebesa vysoko vyvýšený, ale přece tak lidský, že může být člověku příkladem, neboť se jmenuje jak v nebi, tak i na zemi a na obou místech jako to nejvyšší. Jsou předobrazy, jejichž jména jsou známa jen na zemi; ten nejvyšší, jediný musí mít tu výlučnou vlastnost, podle níž se jako jediný poznává: že je jmenován jak v nebi, tak i na zemi. Je to náš pán Ježíš Kristus. *Není to snad radost, že se smíme odvážit jít touže cestou, kterou šel On?* Ach, ve světské matoucí a zmatené řeči, žel, zní často prostota a vážnost skoro jako žert. Člověk, který ve světě vykázal největší moc, jež se vůbec mohla vyskytnout, se hrdě nazývá následovníkem Petrovým. Ale být následovníkem Krista! Ach, není tu pokoušena hrdost, je to zrovna tak dovoleno nejmocnějšímu jako nejslabšímu, nejmoudřejšímu jako nejprostšímu, a to je právě blažené. Je nádherné stát se něčím výtečným, čím se jiný člověk stát nemůže, ale není to spíše bezútešné? Je krásné jíst na stříbře, když jiní hladoví, bydlet v palácích, když tak mnoho

[9] Fil 2, 9.

lidí nemá střechu nad hlavou, být učencem, když se jím žádný prostáček nemůže stát, mít jméno v tom smyslu, že tisíce a tisíce jsou vyloučeni – jak je to nádherné! I kdyby tato závistivá rozdílnost pozemského života byla to nejvyšší, nebylo by to nelidské a život onoho šťastlivce k nevydržení? Jak je tomu jinak, když jediná radost je následování Krista! Vyšší radost neexistuje než stát se tím nejvyšším, a tato vyvýšená radost se nemůže stát smělejší, blaženější, bezpečnější než radostnou, slitovnou ideou nebes: že to může každý člověk.

Jde tedy člověk, který zvolil následování Krista, touto cestou. Také on se musí naučit poznávat svět a co na něm je, sílu světa a svou vlastní slabost, když ho zápas s „masem a krví“ zastraší, když bude cesta těžká, nepřátel mnoho, přátelé žádní. Pak mu jistě bolest vynutí vzdech: jdu sám. Můj posluchači, kdyby dítě, jež se právě učilo chodit, s pláčem řeklo někomu staršímu: jdu samo! – neřekl by mu snad ten starší: to je právě to krásné, mé dítě! Tak je tomu také s následovníkem Krista. Na této cestě to nejde jen tak, jak se říká: „Když je nouze nejvyšší, pomoc je nejbližší“, zde to neplatí, na této cestě je největší utrpení nejbliže dokonalosti. Znáš snad jinou cestu, na níž tomu tak je? Pro každou jinou cestu platí opak: dostaví-li se bolesti, záleží nejvíce na těžkosti, dokonce natolik, že to může znamenat, že jsme zvolili nesprávnou cestu. Naopak na cestě při následování Krista je nejvyšší utrpení to nejnádhernější, a když poutník vzdychá, vlastně se prohlašuje za blaženého. Pohled, když člověk vstoupí na jinou cestu, musí se s nejistotou cesty nejprve seznámit. Možná, že to půjde dobře a bez obtížných úrazů, ale možná se tu také nahromadí tolik překážek, že jimi nemůžeme proniknout. Na cestě sebezapření při

následování Krista naopak panuje věčné bezpečí, na této cestě jsou „znamení“, tj. utrpení radostná, protože ukazují, že člověk jde správnou cestou. Ale jaká radost může být větší než odvážit se vyvolit tu nejlepší cestu, cestu k nejvyššímu, a která radost je zrovna tak velká, protože tato cesta je navěky jistá!

V myšlence následování Krista je však ještě jedna blažená radost. Jak bylo ukázáno, Kristus nedoprovází následovníka, nejde ani viditelně před ním, ale „šel už napřed, [10] a to je následovníkova radostná naděje, že má jít za ním. Jedno je následovat jej na cestě sebezapření, i to je radostné, jiná věc je sledovat ho do blaženosti. Když smrt rozdělí dva milence a pozůstalá zemře, říkáme: nyní za ním odešla – on šel napřed. Tak šel napřed Kristus, a nejen takto, šel napřed, aby následovníku připravil místo.

O lidském předchůdci možná platí, že protože šel napřed, ulehčil cestu tomu, kdo ho bude následovat, a týká-li se cesta pozemských věcí, časnosti, nedokonalosti, může být, že se cesta pro následujícího dokonce stane velmi lehkou. Neplatí to o křesťanu ani o dokonalé cestě sebezapření, neboť tato cesta vždy zůstává pro každého následovníka bytostně stejně těžká. Ve zcela jiném smyslu tedy o Kristu platí, že šel před námi, neboť tím, že šel napřed, pro následovníka nepřipravil cestu, ale připravil mu místo v nebi. Lidský předchůdce může někdy správně říci: nyní je lehké jít za mnou, cesta je připravená a brána otevřená. Kristus musí naopak říci: hle, vše v nebi je připraveno – jsi-li hotov vstoupit na těsnou cestu sebezapření a jít jeho těsnou cestou.

Ve světském spěchu to možná s oním místem

[10] Srov. Jan 14, 22.

na věčnosti vypadá velmi nejistě, ale ten, kdo se v sebezapření zřekl světa i sám sebe, musel tím dojít k přesvědčení, že takové místo je. Někde přeci být musí, někam musí patřit, ale v tom světě, jehož se vzdal, být nemůže – musí tedy být jiné místo, aby mohl starý svět opustit. Jak lehce tomu člověk porozumí, když se skutečně vzdal světa a sebe samého! Vyzkoušet svůj život, zda jsme skutečně přesvědčeni, že takové místo je na onom světě, zda je náš život skutečně zajištěn, je také lehké. Apoštol Pavel říká (1 Kor 15, 19): „Kdybychom doufali jen v tento život, jsme nejubožejší ze všech.“ Je to jisté, neboť ten, kdo se kvůli Kristu vzdává všech hodnot světa a snáší všechna jeho zla, byl by podveden, strašlivě podveden, není-li na onom světě blaženost a žádnou blaženost by na onom světě nenašel. Zdá se mi, že by musela vzniknout již ze soucitu s takovým člověkem. Kdyby člověk nežádal pozemské věci a šťastné dny, neusiloval o pozemské přednosti a nesahal po nich, když se mu nabízejí, kdyby volil námahu a trápení, ať je to cokoli, nevděčnou námahu, protože již zvolil to nejlepší, – a kdyby, protože se musí obejít bez věcí pozemských, neměl ani tu útěchu, že udělal všechno, aby jich dosáhl – pak je v očích světa blázen a ve světě ubožák. Kdyby pak na onom světě nebyla žádná blaženost, byl by ze všech nejbídnejším, a jeho sebezapření ho sem přivedlo, neboť se o získání pozemského ani nepokusil, ale dobrovolně se ho vzdal. Je-li naopak na onom světě blaženost, pak je on, ubožák, ze všech nejbohatším, neboť jedno je být nejubožejším na světě, má-li svět být tím nejvyšším, jiná věc je být nejubožejším na světě, je-li blaženost, a jiná, kdyby blaženost nebyla. Důkaz blaženosti je nádherně proveden Pavlem, neboť nemůže být ani trocha pochybnosti o tom, že na onom světě blaženost

je, a že by bez ní byl největším ubožákem vůbec. Zajistí-li se však člověk v tomto světě, postará-li se o jistotu předností tohoto světa, pak je jeho ujišťování o nějaké blaženosti na onom světě málo přesvědčující – sotva ujistí jiné, sám je o tom sotva přesvědčen. Ale tak nesoudí nikdo, nebo každý jen sám sebe, neboť chtít v tomto smyslu soudit jiného je pokus o zajištění sebe samého v tomto světě, jinak by musel přiznat, že jak soud, tak i pravda náleží jinému světu.

Ach, během doby se často opakovalo a stále se opakuje, že někdo jde vepředu, někdo po něm touží, jiný si jej přeje následovat, ale není tu žádný člověk, žádný přítel, žádný milovaný nebo učitel, který šel před ním, aby následovníku připravil místo. Tak jako Kristovo jméno je jediné na nebi i na zemi, tak je také Kristus jediný předchůdce, který tímto způsobem šel napřed. Mezi nebem a zemí je jen jedna cesta – cesta následování Krista. Jak v čase, tak i na věčnosti je jen *jedna volba, jedna jediná: tuto cestu zvolit*. Na zemi je jen jediná věčná naděje – následovat Krista do nebes. V životě je jediná blažená radost: následovat Krista k životu!